

Immanuel Kant
Obavijest g. Immanuela Kanta
o ustroju njegovih predavanja u
zimskome polugodištu
1765.-1766.

Prijevod i popratne bilješke: Ljudevit Fran Ježić

Obavijest g. Immanuela Kanta o ustroju njegovih predavanja u zimskome polugodištu 1765.-1766.¹

Immanuel Kant

Prijevod i popratne bilješke: Ljudevit Fran Ježić

Prijevod

Svako poučavanje mladeži ima otegotnu okolnost da je učitelj primoran da uvidom preduhitri godine, i da – ne čekajući zrelost razuma

¹ Tekst je izvorno objavljen u Königsbergu kod Johanna Jacoba Kantera, zatim ga 1800. F. Th. Rink izdaje unutar *Sammlung einiger bisher unbekannt gebliebener kleiner Schriften von Immanuel Kant* (Königsberg: Friedrich Nicolovius) na str. 56.-70., dok je u izdanju Kraljevske pruske akademije znanosti u Berlinu otisnut u 2. svesku na str. 303.-313. (Berlin: Georg Reimer, 1912.). Naslov izvornika glasi: *M. Immanuel Kants Nachricht von der Einrichtung seiner Vorlesungen in dem Winterhalbjahre von 1765-1766*, a ovdje se u prijevodu daje prva trećina teksta (AA II 303.-308.). Taj se dio teksta ondje izdvaja kao uvod, a ovdje kao zasebna cjelina, u kojoj **Kant piše o primjereni i neprimjereni načinu poučavanja mladeži u filozofiji**, dok u ostatku teksta najavljuje sadržaj svojih predavanja iz metafizike, logike, etike i fizičke geografije. Opis ustroja njegovih tadašnjih predavanja zavrjeđuje pažnju ponajprije u kontekstu razvoja Kantove misli, a on ovdje nije stavljen u prednji plan. Ipak nije neprimjereno da ukratko navedem kako se načela izložena u prevedenome dijelu teksta odražuju na ustroj njegovih predavanja opisan u nastavku teksta. U metafizici Kant prvo obrađuje *empirijsku psihologiju* kao “metafizičku iskustvenu zna-

nost o čovjeku” (*sic!*) i empirijsku zoologiju, i njima pridružuje dio kozmologije koji se bavi materijom, a tek potom prelazi na ontologiju kao “znanost o općim svojstvima svih stvari,” dakle na racionalnu psihologiju, teologiju i kozmologiju. U logici prvo obrađuje njenu prvu vrstu koja je “kritika i propis *zdravoga razuma*,” a zatim njenu drugu vrstu tj. “kritiku i propis prave učenosti,” koja se obrađuje prema znanostima kojih bi organon ona trebala biti. Zapazivši već pri početku svoje akademske djelatnosti da se studentska mladež “rano nauči *mudrovati*” (*vernünffeln*), a zanemaruje “historijska znanja”, “koja bi mogla zastupati mjesto *iskusnosti*” (*Erfahrenheit*), Kant po vlastitu naumu (udžbenika nije ni bilo) razrađuje predavanja iz fizičke geografije, koju do 1765. već toliko proširuje da ona sad uključuje “fizičku, moralnu i političku geografiju.” Kako za druga tri područja doista nije manjkalo udžbenikâ, u logici je uzeo Meierov udžbenik za podlogu (*Auszug aus der Vernunftlehre*, 1752.), a u metafizici i etici (podijeljenoj na “opću praktičku svjetovnu mudrost” i “nauku o vrlini”) Baumgartenova djela (*Metaphysica*, 1739., *Initia philosophiae practicae primae*, 1760. i *Ethica philosophica*, 1740.).

– mora pružati takve spoznaje, koje bi se po prirodnome poretku mogle pojmiti tek u izvježbanu i iskušanu umu. Odatle proistječu vječne predrasude škola, koje su tvrdokornije i često neukusnije od običnih predrasuda, kao i prijevremeno mudra brbljavost mladih mislilaca, koja je slijepa više nego bilo koja druga uobraženost i teže izlječiva nego neznanje. Ta se otega ipak ne može sasvim izbjeći jer u dobu veoma kićena građanskoga uređenja tankočutniji uvidi pripadaju u sredstva napretka i postaju potrebama koje se po svojoj naravi mogu brojati zapravo samo u ures života i ujedno u njegovu nepotrebno-lijepu sastavnicu. Unatoč tomu moguće je javnu poduku i u tome dijelu više prilagoditi prirodi, ako ne i posve je uskladiti s njome. Naime, budući da je prirodni napredak ljudske spoznaje taj da se najprije izgradi razum tako da iskustvom dospije do zornih sudova i po njima do pojmova, da se potom ti pojmovi umom spoznaju sa svojim razlozima i posljedicama i da se konačno posredstvom znanosti spoznaju u dobro uređenoj cjelini, zato će poučavanje morati poći istim putem. Stoga se od učitelja očekuje da iz svojega slušatelja najprije izgradi *razumna* čovjeka, zatim *umna*, i na koncu *učena*.² Takav postupak ima prednost da učenik nešto dobije podukom makar, kako obično biva, nikad ne dostigao posljednji stupanj, i da postaje vještiji i mudriji, ako i ne za školu, a onda za život.

Obrne li se ta metoda, učenik se dočepa neke vrste uma prije nego što se razum u njega izgradi, i nosi uzajmljeno znanje, koje mu je prilijepljeno, a ne priraslo. Pritom njegova duševna sposobnost ostaje još uvijek jednako neplodna kao prije, no ujedno se je znatno pokvarila umišljajući si da je mudra. To je uzrok zašto se nerijetko sreću učenjaci (zapravo oni što su [samo] studirali)³ koji pokazuju malo razuma, i zašto akademije puštaju u svijet više ograničenih glava nego ijedan drugi stalež zajednice.

Dakle, ovo je pravilo postupanja: ponajprije pustiti da razum dozrije i potpomoći njegov rast time da se vježba u sudovima koji se tiču iskustva i da mu se pažnja skreće na ono čemu ga usporedba osjetâ njegovih osjetila može poučiti. Od tih sudova ili pojmova do viših i udaljenijih on ne smije poduzeti nikakav smion skok, nego do njih doprijeti prirodnom i utabanom stazom nižih pojmova, koji ga postupno vode sve dalje i dalje;

² odnosno “učenjaka” (njem. Gelehrten)

³ Nепреведива игра riječima u njemačkome: “Gelehrte (eigentlich Studirte),” koja bi u opuštenijem hrvatskome otprilike glasila: “naobraženi (zapr. nastudirani).”

i sve to u skladu s onom sposobnošću razuma koju je prethodna vježba morala u njem razviti, a ne prema onoj koju učitelj na sebi zapaža, ili vjeruje da zapaža, i koju kod slušatelja krivo pretpostavlja. Ukratko, učenik se ne treba učiti *mislina*, nego učiti *misлити*. Ne treba ga *nositi* nego *voditi* ako se hoće da ubuduće bude spreman da sam od sebe *ide*.

Takav način poduke zahtijeva narav svojstvenu svjetovnoj mudrosti.⁴ No budući da je ona u pravome smislu posao tek za muževnu dob, nije nikakvo čudo da se javljaju poteškoće kad se hoće prilagoditi nevještoj mladenačkoj sposobnosti. Mladić poslan na školske nauke navikao se je *učiti*. Zato i sada misli da će *učiti filozofiju*, a to je pak nemoguće, i sad treba *učiti filozofirati*. Da se jasnije izrazim: Sve znanosti koje se mogu u najvlastitijem smislu *naučiti* mogu se svesti na dvije vrste: *historijsku* i *matematičku*. Prvima pripadaju osim povijesti u užem smislu također prirodopis, poznavanje jezika, pozitivno pravo itd. itd. Budući da u svem što je historijsko ili vlastito iskustvo ili tuđe svjedočanstvo sačinjava ono što je zapravo dano (i zato je u zalih i stoga se samo treba uzeti), a u onome što je matematičko očiglednost pojmova i nepogrješivost dokaza [sačinjava ono što je dano], zato je u obama moguće učiti, tj. bilo u pamćenje bilo u razum utisnuti, ono što nam se može podastrijeti kao već dovršena disciplina. Dakle, da bi se i filozofija mogla *učiti*, morala bi svakako već neka biti dana. Moralo bi se moći ukazati na neku knjigu i reći: gledajte, u njoj je mudrost i pouzdani uvid; naučite to razumijeti i shvaćati te dalje na tome gradite, i bit ćete filozofi. Sve dok mi se ne pokaže takva knjiga svjetovne mudrosti, na koju se mogu pozvati otprilike kao što se pozivam na Polybija da razjasnim neku okolnost povijesti ili na Eukleida da razjasnim neku postavku matematike, sve dotle neka mi bude dopušteno kazati da se povjerenje zajednice zlorabi kada se sposobnost razuma povjerene mladeži – umjesto da se proširuje te da se izgrađuje za budući vlastiti zreli uvid – vara nekom tobožnjom već dovršenom svjetovnom mudrošću, koju bi učenicima za njihovo dobro drugi izmislili. Odatle potječe sljeparija od znanosti, koja samo na određenome mjestu i među određenim ljudima vrijedi za prave kovanice, a svugdje je drugdje na lošem glasu. Navlastita je

Prijevod

⁴ “Svjetovna mudrost” (njem. Weltweisheit), u oprjeci s “bogoslavljem” kao Gottesgelahrtheit, zapr. je filozofija po Wolffovu nazivlju.

metoda predavanja u svjetovnoj mudrosti *zetetička* – kako su je neki od starih zvali (od ζητεῖν) – tj. *istraživačka*, a ta tek kod već izvježbana uma postaje u nekim dijelovima *dogmatičkom* tj. *odlučnom*.⁵ Filozofijski pak aktor, kojega se npr. kod poduke uzima za podlogu, ne treba se gledati kao uzor za sud, nego samo kao povod da se sudi i preko njega, čak i protiv njega, dok je metoda, ovladavanje kojom učenik zapravo traži, metoda *samostalnoga* mišljenja i zaključivanja. Ona mu jedina može biti korisna, dok se na ujedno stečene odlučne uvide mora gledati kao na slučajne posljedice, za čije bogato preobilje on treba tek usaditi [onaj] plodonosni korijen u sebe.

Usporedimo li s time onaj obični i od toga veoma udaljeni postupak, dat će se pojmiti razne stvari koje bi inače upadale u oči kao nešto čudnovato. Npr. zašto ne postoji neka vrsta učenosti kod onih obrta kod kojih se može naći jednako mnoga *majstora* kao u filozofiji, i zašto se tu mnogi od onih koji su izučili povijest, pravo, matematiku i tomu slično mire s time da ipak nisu dovoljno naučili da bi takvo što sami poučavali, zašto je s druge strane rijedak onaj koji si ne bi posve ozbiljno uobrazio da bi mu pored njegova preostaloga posla sasvim moguće bilo predavati npr. logiku, moral i tomu slično kad bi samo poželio upustiti se u takve trice. Tomu je uzrok što u onim znanostima postoji zajedničko mjerilo, dok u ovoj svatko ima svoje vlastito. Ujedno se može jasno uvidjeti da je filozofiji veoma neprirodno da bude umijeće kojim se zarađuje za kruh,⁶ jer njenoj bitnoj nastrojenosti proturječi da se prilagođava ispraznosti potražnje i zakonu mode, i da ju samo krajnja nužda, kojoj je sila još iznad filozofije, može primorati da se prikloni formi koja dobiva opće odobravanje.

[...]

⁵ ili "odriješitom" (njem. entschieden) – me-
toda predavanja u kojoj se iznose odlučene,
riješene spoznaje. ⁶ njem. Brodkunst